

ТЕМА 4

РИНОК, ЙОГО МЕХАНІЗМ ТА ФУНКЦІЇ

*...Ринок не переслідує якісь певні цілі...
Значення ринку в тому, щоб збільшити наші
можливості в досягненні наших власних цілей.
(Е. Батлер)*

1. Сутність ринку та його функції.
2. Ринкова інфраструктура, її роль в економіці.
3. Закони попиту та пропозиції. Еластичність.
4. Конкуренція, її види.
5. Методи регулювання ринку. Економічна роль держави.

Основна література

1. Башнянин Г.І., Лазур П.Ю., Медведєв В.С. Політична економія. – К., 2000. – (Тема 8, 9 – с. 165-227).
2. Воробйов Є.М. та ін. Економічна теорія: Посібник вищої школи / Під заг. ред. Є.М.Воробйова. – Харків; Київ, 2001. – (Глава 10, 12, 20 – с. 182-210, 230-264, 405-429).
3. Економічна теорія: Підручник / За ред. В.М.Тарасевича. – К., 2006. – (Глава 6, 8, 10-11 – с. 120-141, 167-208, 239-258).
4. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – К., 2003. – (Глава 7, 8, 9 – с. 165-229).
5. Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Сучасна економіка: Навч. посібник. – К., 2005. – (Розділ 6, 7 – с. 73-108).
6. Палехова В.А. Політична економія. – Миколаїв, 2001. – (Розділ II Тема 5, Розділ III Тема 11 – с. 43-48, 88-93).
7. Політекономія / За ред. Ю.В.Ніколенка. – Київ, 2003. – (Глава 6, 7 – с. 159-172).

Додаткова література

1. Базелер У., Сабов З., Хайнрих Й., Кох В. Основы экономической теории: принципы, проблемы, политика. Германский опыт и российский путь. – СПб., 2000. – (Глава 2, п. 2-4, глава 6 – с. 55-63, с. 167-187).
2. Камаев В.Д. и колл. авт. Экономическая теория: Учебник. – М., 1998. – (Раздел II – с. 87-209).

3. Курс экономической теории / Под ред. М.Н.Чепурина, Е.А.Киселевой. – Киров, 2002. – (Глава 5 §1, 5-10, глава 6, 7 – с. 76-78, 91-187).
4. Семюелсон П.А., Нордгауз В.Д. Макроекономіка. – К., 1995. – (Розділ 4 – с. 88-107).
5. Теоретическая экономика. Политэкономия: Учебник для вузов / Под ред. Г.П.Журавлевой и Н.Н.Мильчаковой. – М., 1997. – (Глава 5, 6, 7, 8 – с. 69-133).
6. Хейне П. Экономический образ мышления. – М., 1997. – (Глава 4, 8-11 – с. 101-134, 227-356).
7. Экономика: Учебник / Под ред. А.И.Архипова, А.Н.Нестеренко, А.К.Большакова. – М., 1999. – (Глава 3 – с. 57-74, глава 4 – с. 92-115).
8. Экономическая теория (политэкономия): Учебник / Под общей ред. акад. В.И. Видяпина, акад. Г.П. Журавлевой. – М., 1999. – (Глава 3, 5, 6, 7, 8 – с. 63-66, 80-96, 104-134).

Основні категорії

Ринок, інфраструктура ринку, попит, пропозиція, рівновага, кон'юнктура ринку, еластичність попиту, ринок чистої (досконалої) конкуренції, чиста монополія, природна монополія, монополістична конкуренція, олігополія, “фіаско ринку”, суспільні товари, побічні ефекти.

Контрольні завдання

1. Чи є різниця між ринками взуття, одягу, продуктів харчування, верстатів, акцій, валюти? За яким критерієм розмежовуються елементи ринку?
2. Однією з функцій ринку є стимулююча. Однак відомо, що стимул передбачає два обов'язкових компоненти: об'єкт стимулювання (за що стимулюють) і форму стимулювання. Крім цього, слід знати, кого стимулюють і хто стимулює. Доведіть стимулюючу функцію ринку.³
3. В.Леонтьєв порівнював радянську економіку з вітрильником, в якого спущені вітрила, а команда усіма силами натискає на кермо (В.Леонтьєв. Экономические эссе. – М., 1990. – С. 15). Що він мав на увазі?
4. У своєму творі “Алхімія фінансів” американський мільярдер Дж.Сорос (Дж.Сорос. Алхимия финансов. – М.: Инфра-М,

³ Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Сучасна економіка: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2005. – С. 98.

1996. – С. 36) зазначив, що “рішення про купівлю й продаж приймаються на основі очікувань цін у майбутньому, а ціни, в свою чергу, залежать від тих рішень, що приймаються на даний момент про купівлю або продаж... Ціни, які визначають виробництво і споживання, – не завжди ціни поточного моменту. Навпаки, учасники ринкового процесу з більшою імовірністю керуються цінами, можливими в майбутньому,.. спираючись на ціни ф’ючерсних ринків або на свої власні очікування”. Чи суперечить це твердження законам попиту і пропозиції? Аргументуйте свою відповідь.

5. Економічний закон попиту визначає дії покупця, а закон пропозиції – дії продавця. Чи можна сказати, що покупці байдужі до закону пропозиції, а продавці – до закону попиту? Спробуйте змодельювати взаємозв’язок цих законів за допомогою причинно-наслідкових зв’язків.
6. Пиріжки замінюють булочки в споживанні, а масло доповнює. Що відбудеться на відповідних ринках, якщо ціна булочок знизиться? Зобразити графічно.
7. Крива попиту на рюкзаки в невеличкому місті описується таким рівнянням: $Q_d=600-2P$, де Q_d – місячний обсяг попиту, а P – ціна. Крива пропозиції рюкзаків: $Q_s=300+4P$, де Q_s – обсяг пропозиції на місяць. Які рівноважні ціна та обсяг? Якщо держава встановить “стелю” цін на рюкзаки в розмірі 10 дол. за одиницю, то який виникне в даному випадку дефіцит?
8. Намалюйте графік кривої попиту на іноземні автомобілі, що були в користуванні. Як зміниться цей графік, якщо: а) митні збори на ввіз цих автомобілів у країну зростуть у 2 рази; б) доходи покупців зростуть у 2 рази; в) ціна автомобільного пального зросте в 3 рази?
9. Намалюйте графік кривої пропозиції українських літаків на внутрішніх вітчизняних ринках. Як зміниться цей графік, якщо: а) подешевшають важливі конструкційні матеріали для авіаційної галузі; б) в галузі будуть освоєні нові, прогресивні технології; в) підвищаться ціни, що встановлюються фірмами-монополістами в цій галузі?
10. Ціна бананів у Миколаївській області знизилася на 5%, при цьому продаж також знизився. Із чим це пов’язано? Дія якого економічного закону виявилася в даній ситуації?
11. Студент Петро Іванов любить сиркові десерти. За ціни 5 грн. він витрачав на них майже всю стипендію, тобто купував 20 одиниць на місяць. Коли ж ціна знизилася до

- 4,8 грн., студент почав купувати 25 одиниць. Еластичним чи ні є попит Петра на сиркові десерти? Розрахуйте коефіцієнт еластичності.
12. У якому випадку ми маємо еластичний попит за ціною: а) у разі зміни ціни на 4% попит змінився на таку саму величину; б) при збільшенні ціни на 12% попит знизився на 8%; в) у разі зменшення ціни на 15% попит підвищився на 6%.
  13. Як вплинуть на ринок наркотиків такі події: а) посилення покарання за торгівлю і споживання наркотиків; б) освітні програми про вплив наркотиків; в) зростання життєвого рівня населення; г) легалізація наркобізнесу?
  14. Як Ви вважаєте, до якого типу ринкової структури слід віднести ситуації: а) виробництво легкових автомобілів в Україні; б) фермерські господарства США, що вирощують пшеницю; в) виробництво парфумерії в Україні; г) виробництво продукції оборонного призначення в Україні; д) послуги міського транспорту; е) підприємства, що шують жіночий одяг в Україні; ж) комерційний банк, в якому англійська сім'я має рахунок; з) бабусі, які продають яблука з власного саду?
  15. П.Ж.Прудон так визначив конкуренцію: “Конкуренція – це промислове змагання, сучасний спосіб бути вільним, відповідальність в праці, конституціювання вартості, умова настання рівності, принцип соціальної економії, декрет долі, необхідна потреба людської душі, навіювання вічної справедливості, свобода в розподілі, економічна категорія”. Як Ви розумієте соціальну економію і як її забезпечує конкуренція? Чи дійсно конкуренція є суто позитивним явищем в економіці? Які її недоліки?
  16. Строго кажучи, досконала конкуренція ніколи не існувала і, напевне, ніколи існувати не буде в реальному житті. Тоді навіщо вивчати цю ідеальну економічну модель?
  17. В якому розумінні прибутки “сіють зерна” власного зникнення для фірм на ринку з досконалою конкуренцією?
  18. У 1348 році король Карл IV звільнив пивоварів від усіх податків на 12 років. І вже до кінця століття в Празі існувало 140 пивоварень. А щоб вирішити проблему перенасичення ринку та конкуренції, він вигадав правило: пивовари мали жити один від одного в радіусі однієї милі. Яка ринкова структура була притаманна ринку пива за таких умов?

19. Регулювання діяльності олігополістичних структур в законодавстві західних країн в останні роки зміщується на області, які раніше взагалі (або майже) не підлягали контролю. Одна з таких галузей – контроль за забрудненням середовища; інша – захист прав споживачів. Як Ви гадаєте, із чим це пов'язано?
20. Які переваги та недоліки антимонопольного регулювання в ринковій економіці?
21. Проблему “як виробляти” розв'язує конкуренція. Проте є випадки, коли вона не спроможна це зробити. Поміркуйте, за яких умов це буває? Наведіть приклади.
22. Що ви розумієте під терміном “економічна свобода”? Чому тільки економічна свобода забезпечує рівновагу на ринку? **(Виконайте письмово.)**

Тестові завдання

1. Ринок з великою кількістю виробників однорідної продукції, які не в змозі впливати на рішення один одного, є:
  - а) вільним;
  - б) регіональним;
  - в) тіньовим;
  - г) світовим?
2. Складовими ринкового механізму виступають:
  - а) попит, пропозиція, страхування, кредит;
  - б) попит, пропозиція ринкова ціна, конкуренція;
  - в) попит, пропозиція, монополія, монополія;
  - г) виробники, фірми, держава, ринок ресурсів?
3. Цю функцію ринок виконує тоді, коли за допомогою конкуренції “очищає” суспільне виробництво від економічно слабких, нежиттєздатних господарських одиниць:
  - а) інформаційна;
  - б) конкурентна;
  - в) регулююча;
  - г) інтегруюча?
4. Які елементи ринкової інфраструктури можна вирізнити:
  - а) організаційно-технічний;
  - б) фінансово-кредитний;
  - в) законотворчий;
  - г) всі відповіді вірні?
5. До спеціалізованих інститутів ринкової інфраструктури належать:

- а) заклади освіти, охорони здоров'я;
  - б) транспорт, дороги;
  - в) біржі, банки;
  - г) тюрми, міліція?
6. Попит – це:
- а) бажання споживача придбати певний товар за існуючою ціною;
  - б) кількість товарів, які певний час перебувають на ринку і пропонуються споживачам;
  - в) кількість товарів, яку можуть придбати споживачі на ринку за даною ціною;
  - г) кількість товарів, представлених виробниками за даною ціною?
7. Кількість товарів, яку готові виробити і продати фірми за даного рівня цін – це:
- а) показник економічної активності;
  - б) пропозиція;
  - в) попит;
  - г) кругообіг доходів і видатків?
8. Нахил кривої попиту може бути описаний як:
- а) вертикальний;
  - б) від'ємний;
  - в) додатний;
  - г) горизонтальний?
9. Залежність, яка описується між ціною та обсягом товарів в законі пропозиції, може бути описана як:
- а) пряма;
  - б) зворотна;
  - в) еквівалентна;
  - г) непропорційна?
10. Який з наведених чинників буде спричиняти рух кривої попиту праворуч:
- а) мода на даний товар пройшла;
  - б) частина населення даного регіону виїхала до інших регіонів на заробітки;
  - в) подешевшав товар-замінник;
  - г) подешевшав товар-доповнювач?
11. Який з наведених чинників буде спричиняти рух кривої пропозиції ліворуч:
- а) зросла ціна на сировину;
  - б) знизилася продуктивність праці;

- в) деякі підприємства галузі згорнули своє виробництво;
  - г) всі відповіді вірні?
12. Точка перетину графіків попиту і пропозиції свідчить про:
- а) досить велику конкуренцію;
  - б) задоволення потреб покупців і продавців;
  - в) встановлення високої ціни на товар;
  - г) застій у функціонуванні ринку?
13. Надлишок продукту на ринку виникає:
- а) при настанні ринкової рівноваги;
  - б) при зниженні ціни відносно ціни рівноваги на ринку;
  - в) при встановленні ціни, що перевищує ціну рівноваги;
  - г) всі відповіді невірні?
14. Встановлення державою “стелі” цін, як правило, супроводжується:
- а) збільшенням обсягів продажу;
  - б) покращанням умов життя малозабезпечених верств населення;
  - в) появою дефіциту і пошвавленням діяльності “тіньового” ринку;
  - г) підвищенням добробуту країни?
15. Ціни на товар різко зросли, внаслідок цього:
- а) знизилась величина попиту на товар;
  - б) збільшився попит на товар-замінник;
  - в) збільшилась величина пропозиції товару;
  - г) всі відповіді вірні?
16. Який фактор не впливає на попит на товари:
- а) ціна товару;
  - б) кількість виробленого товару;
  - в) величина доходів громадян;
  - г) індивідуальні смаки і уподобання?
17. До чого призведе надлишок попиту:
- а) до зниження ціни;
  - б) до підвищення ціни;
  - в) до збитку виробників;
  - г) до зменшення обсягів виробництва?
18. Який фактор не впливає на пропозицію товарів:
- а) технології;
  - б) витрати виробництва;
  - в) податки;
  - г) індивідуальні смаки та уподобання?

19. Ринкова структура, що передбачає продаж диференційованих продуктів з великою кількістю виробників, а також відносно легке входження на ринок, це:

- а) досконала конкуренція;
- б) монополія;
- в) монополістична конкуренція;
- г) олігополія?

20. Яка з цих рис не характеризує монополію:

- а) єдиний продавець;
- б) відсутність прибутку в довгостроковому періоді;
- в) нееластичний попит на продукт монополії;
- г) наявність високих бар'єрів для входу на даний ринок?

21. До ознак досконалої конкуренції не належить:

- а) велика кількість незалежно діючих покупців і продавців;
- б) вільний вхід на ринок і вихід з нього покупців і продавців;
- в) випуск однорідного продукту;
- г) випуск схожої, але неоднорідної продукції?